

Så megen venlighed

1953

Af Benny Laustrup

Molekyler i en luftart støder tilfældigt ind i hinanden. Og lige så lidt, som det er forudbestemt, at to bestemte molekyler skal ramme hinanden, er det på forhånd givet, at vi mennesker skal møde de personer, der i tilbageblik har haft størst indflydelse på vores liv. Et øjeblikks overvejelse fortæller mig, at der er omkring tyve tusinde dage i et menneskeliv, og selv om vi gennem hele livet mødte et nyt menneske om dagen, ville det ikke batte noget. For hvert af dem er der nemlig tre hundrede tusinde, vi aldrig møder. Den eneste ene kunne i dette øjeblik gå forbi på den anden side af gaden eller på den anden side af kloben. På et dybere plan er vi resultatet af en tilfældig kombination af vore forældres gener, og rundt om os står alle de andre urealiserede genkombinationer som usete spøgelser. Vi er alle vindere i et ufatte- ligt stort lotteri, hvor straffen for at tabe er ikke at blive til; og vi lever vores liv med de mennesker, vi tilfældigvis ramler ind i. Min mor gled i en hundelort på Vesterbrogade i København, da min far tilfældigvis kom gående forbi. Han hjalp hende op, og derfor er jeg.

Det er vinter. Mørk aften. Endnu mørkere, fordi det er krig, og byen er mørklagt. Mor og jeg er på vej hen til farmor. Jeg holder en lille lommelampe foran os, så vi kan se, hvor vi går. Gadelamperne er blændede og lyser kun lige nedad, gennem et lille hul. Man kan ikke engang se tværs over Istedgade, men godt høre, at der går andre på det modsatte fortov. Vi er i Krigens tredje år, og mit fjerde, og jeg er bevidst om den trussel, de tyske soldater udgør. Jeg sørger for at gå mellem dem og mor, når vi passerer dem. Der er nu ikke så mange på gaden denne aften. Jeg er glad for farmor, som bor på Enghavevej, lige over for den skole, jeg senere skal gå i. Det er ikke ret langt fra Istedgade. Farmor taler anderledes end andre, men sådan er det nok bare. Senere finder jeg ud af, at hun er svensk.

Mor og jeg (1941). Vi er allerede alene.

Sommetider møder jeg også min far henne hos farmor. Han og mor er skilt. Det ved jeg ikke rigtig hvad betyder, men måske er det derfor, han ikke taler så meget med mig. Han skal altid noget andet. I dag er det farmors fødselsdag, og de voksne taler om krigen og siger, de ikke bryder sig om tyskerne. De er nu ellers flinke at snakke med, når vi er ude at gå tur med børnehaven, men vores frøkenner vender ryggen til og lader som om, de ikke kender dem. En af frøkennerne hedder Julie, og hun er meget pæn. Hun bliver smidt ud af børnehaven, fordi hun har fået et barn uden en far. Det har jeg heller ikke, men jeg bliver ikke smidt ud.

Mor gør rent hos nogle damer på Frederiksberg Allé. Hende, der ligner farmor, siger, at jeg skal kalde hende Edith, men min mor siger bagefter, jeg skal kalde hende Fru Rode. Hun læser tit op for mig om en elefant, der hedder Babar. Der er også en dame, der hedder Asta, som jeg skal kalde Fru Bang, og hun har en dreng, der hedder Jens, og ham må jeg gerne kalde Jens. Han er fjorten år og laver dukketeater for mig og sine skolekammerater. På det tidspunkt ved jeg ikke, at jeg vil komme til at kende Jens som kollega og ven gennem hele livet indtil hans død i vinteren 2010. Der er også en hund, der hedder Topsy, som jeg leger med, når jeg er med mor ude at gøre rent, hvis børnehaven er lukket. En dag siger tyskerne, at de vil bombe Istedgade, og så får vi lov til at sove ude hos fru Rode om natten. En anden gang har jeg gulsot og må ikke gå i børnehaven, men fru Rode siger, at mor og jeg kan bo hos hende og de andre, til jeg er rask. Hver dag kommer Fru Rode hjem med specielt søde kager fra den fine bager på Alhambravej, og de gør mig rask.

Der kommer mange mennesker hos fru Rode. En af dem hedder Ebbe, og hans kæreste hedder Bodil. Hun er sød og tager mig op på skødet. De bor oppe i tårnet på Alhambravej, og mor gør rent også hos dem. Der er også en sjov mand, der hedder Storm, og han forærer mig en bog med mærkelige tegninger. På en af dem kravler en ost op ad et bræt til en gammel mand, der sover, og han bliver vækket, fordi den lugter. Når jeg siger det, griner de meget. Sommetider har Fru Rode gamle damer på besøg om aftenen, og så skal mor servere mad til dem i sort kjole med hvidt forklæde. Jeg skal blive ude i køkkenet, men til sidst vil de alligevel have, at jeg skal komme ind og snakke med dem, og de

Billede af mig fra 1942.

griner også meget, når jeg fortæller om børnehaven og farmor og tyskerne.

En aften er Krigen forbi. Jeg er blevet lagt i seng, men bliver taget op igen, og vi går ind på Rådhuspladsen. Folk er helt tossede og sidder ovenpå sporvognene. Der er så mange mennesker, og jeg er så lille, at jeg kan kun se deres numser. Det er grimt. Jeg bliver væk fra min mor, og nogen river mit flag i stykker, men så hører mor, jeg græder, og kommer og finder mig. Mor har fået en ny mand, som hedder Ivan, og han har bedt mig kalde sig far. Da jeg en dag møder min rigtige far hos farmor, siger jeg: 'Far, far, jeg har fået en ny far!'. Så blev han gal og kom hjem til os og rev dørhåndtaget af. Mor og Ivan giftede sig sidste år, da jeg var på sommerferie i Gilleleje med børnehaven, og nu må jeg ikke længere sove i mors seng. Hun skulle ellers altid ligge i min arm, dengang vi var alene, selvom jeg altid vågnede om morgenen i min egen lille seng. Jeg græder i begyndelsen meget, men Ivan er sød og rar og hugger appelsiner fra det sted, han arbejder, så det er i orden. Og mor kan vist stadig lide mig. Dette tab af min første og alvorligste kærlighed sætter sig dybe spor i resten af mit liv. Jeg har simpelthen aldrig kunnet holde ud, at nogen kvinde forlader mig, og har altid reageret ganske infantilt, når det uundgåelige er sket.

Klokken er to om natten ombord på bornholmerbåden. Det er to år efter krigen; jeg er færdig med første klasse og har fået en ven, der hedder Johnny. Jeg har også fået en lillebror, Tonny, som Ivan er meget glad for. Han er et år nu. Mor fulgte mig ned til båden i Havnegade i aftes og sagde farvel og husk at skrive. Vi havde været på Børnenes Kontor for at få noget tøj til mig. Det var for stort, men gratis, for vi er nemlig fattige, siger mor. Derfor har jeg også fået en ferieplads på Bornholm hos nogle, jeg ikke kender. Skolen gav mig en billet til at sidde på dækket og et papskilt til at tage om halsen, så alle kunne se, hvor jeg skulle hen. Jeg havde hørt om de mange ulykker med skibe, som gik ned på grund af miner, og turde ikke gå ind i salonen, som jeg ellers gerne måtte, men sad på en kasse med redningsveste sammen med nogle store drenge.

Her må jeg være faldet i søvn, for pludselig er vi i Rønne. Klokken er syv, og jeg går fra båden over til stationen, men toget går først klokken ni. Jeg er træt og sætter mig på min lille røde pap-

kuffert, som bryder sammen og sender mine bomuldsunderbukser, som mor har strikket, ud på perronen. Toget kommer endelig, og det ligner et legetøjstog på smalle skinner. Det tager to timer at køre de tredive kilometer til Kanikkegaard station, hvor jeg skal stå af. En dame i hvid kittel kommer hen og kigger på mit papskilt og siger 'du skal være hos os.' Så sætter hun mig op på bagagebæreren, og med min kuffert i den ene hånd cykler hun afsted, mens jeg kun kan se hendes numse. Så kommer vi til *Ellely*, og jeg møder de andre i familien, som kigger meget på mig og viser mig billeder i et album. Så må jeg være faldet i søvn, for pludselig var det næste morgen. Jeg sendte et kort til min mor en uge senere og skrev med store usikre bogstaver 'jeg har det godt, hilsen Benny'.

Ellely, det lille husmandssted nær ved Snogebæk, blev mit konstante feriemål og fristed i hele min barndom og ungdom. Husmanden Jens-Peter kaldte mig 'Tjøvenha'evneren' og drillede mig uafbrudt. En gang bildte han mig ind, at der gik en bro fra Aakirkeby til Sverige, men hans kone Karen sagde, at han var et gammelt fjols og trøstede mig med, at han kun drillede dem, han kunne lide.

Første A på Enghavevejens Skole i 1946. Jeg står øverst med hovedet på skrå ved siden af vores klasselærer Langemark. Johnny sidder i nederste række som nummer to fra højre.

Der blev gravet tørv i Hundsemyre mosen i nærheden af Balka Strand, og jeg fik lov til at sejle med i prammene, der bragte tørv til pressemaskinen. Jeg opdagede gamle velbevarede træer og andre mærkelige ting i mosen, når der blev gravet. I prammene stod mændene og jeg i tørv til livet. Det var en kold og klam, men egentlig ikke ubehagelig følelse. Ude i laden fandt jeg en gang en tørv med en forhistorisk inskription, som jeg blev meget optaget af. Jens-Peter sagde, at jeg skulle vise den til min lærer, når jeg kom hjem, så jeg pakkede den omhyggeligt ind i sølvpapir og lagde den i min kuffert. Men da Karen pakkede til min hjemrejse, fandt hun den og sagde, at det var bare en stemplet briket til at fyre op med. Og så smed hun den ud.

Et par år senere fortalte jeg Jens-Peter, at Solen lå 150 millioner kilometer fra Jorden. Han mente nu ikke, at det kunne være rigtigt, men at den sagtens kunne nås med et riveskaft ude fra vestageren, når den var ved at gå ned. Jeg kunne ikke overbevise ham om, at den var langt væk. Senere fandt jeg ud af, at han faktisk var en usædvanlig bondemand, som lå på sofaen og læste det meste af vinteren. Gennem årene havde han pløjet sig gennem alle de danske klassikere i Nexøs kommunebibliotek. Han var også noget af en skuespiller, og efter at have set filmen *Ordet* i biografen, optrådte han som den vanvittige Johannes i flere dage og bad om et tegn fra Vorherre med drævende falset. Jens-Peter blev 95 og blev ved med at drille mig lige til sin død i slutningen af 90'erne. Hvis han kunne, ville han stadig gøre det.

Det er jul 1948, og jeg er ni år. Vi er ikke længere så fattige, for min stedfar, Ivan, er blevet ansat i varehuset Vefa på Vesterbrogade og får 70 kr. om ugen som cykelbud. Jeg er glad for min skole. En dag læser jeg i et julehæfte hos min farmor en artikel om stjernerne. I den står det, at de er ligesom Solen, bare meget længere væk. Det gør et dybt indtryk på mig at forstå sammenhængen mellem to så forskellige naturfænomener. I slutningen af artiklen siges det, at hvis man vil vide mere, skal man gå på biblioteket og læse de tykke bøger om astronomi, som det om stjernerne hedder. Det gør jeg så straks efter jul og begynder at låne den ene bog efter den anden fra Lyrskovgades kommunebibliotek. Jeg kan ikke huske, hvilke bøger de stak mig ud, men jeg blev hurtigt færdig med børnebiblioteket og gik igang med at pløje de voksnes bøger igennem.

Senere lånte de bøger hjem til mig fra Hovedbiblioteket, der dengang lå i den nedlagte Sankt Nikolaj Kirke. Årgang efter årgang af Luplau Janssens tidsskrift 'Urania' blev støvsuget for populærastronomiske artikler. De mange oplysninger og tabeller om nattehimlen interesserede mig ikke så meget. Det var fortællingerne om rummet og stjernerne, der bandt mig. Senere viste det sig, at en pige i min klasse var beslægtet med Luplau Janssen, og en aften tog hun mig med ud til hans private observatorium, Urania, på Dronning Olgas Vej på Frederiksberg. Jeg var betaget af kikkerten og så for første gang Månens bjerge og de dobbeltstjerner, jeg havde læst om. I måske et års tid eller to besøgte jeg ham af og til og lærte også hans kone og deres mange katte at kende. Det gled dog ud, måske fordi min klassekammerat havde haft andre tanker med at kigge stjerner. Min interesse for piger var på det tidspunkt så lille, at jeg ikke ænsede det.

Foråret 1953. Jeg er tretten år, går i anden mellem og er stærkt videbegærlig i alle retninger. Jeg læser glubsk hele dagen hver dag. Sommetider er jeg stødt på latin i min læsning og bliver interesseret i det lidt formelle sprog med den præcise grammatik. Jeg låner en lille lærebog i latin på biblioteket og begynder på egen hånd at sætte mig ind i sproget. Denne tilbøjelighed til at tage 'ansvar for egen læring' har været til stor nytte hele mit liv. Dengang tog skolen ellers det fulde ansvar for, hvad der skulle læres, og var i stand til at lægge magt bag, nogle gange grænsende til mishandling.

I foråret dette år bliver vores klasselærer syg, og en ung vikar overtager dansktimerne. Og dette kommer til at ændre min livsbane. Vikaren hedder Henning Skaarup og han ser strengt på os over sine uindfattede briller, men er helt anderledes vågen og skarp end vores klasselærer. På min vesterbro-skole er der ofte ballade i timerne, men Skaarup har med sin naturlige myndighed ingen problemer med disciplinen. Vi er ikke så lidt bange for ham. Han er også speaker i Statsradiofonien, og jeg lytter mange gange til hans kultiverede stemme, når den annoncerer det næste program. Nogle gange laver han spørgeprøver mellem tre hold fra klassen, og det er den eneste sport, jeg er populær i. I gymnastiksalen står jeg ellers altid tilbage, når der skal dannes hold til fodbold eller håndbold. Men min megen læsning gør, at jeg næsten altid kan svare på spørgsmålene og selv stille spørgsmål, som ingen andre kan svare på. Så mit hold

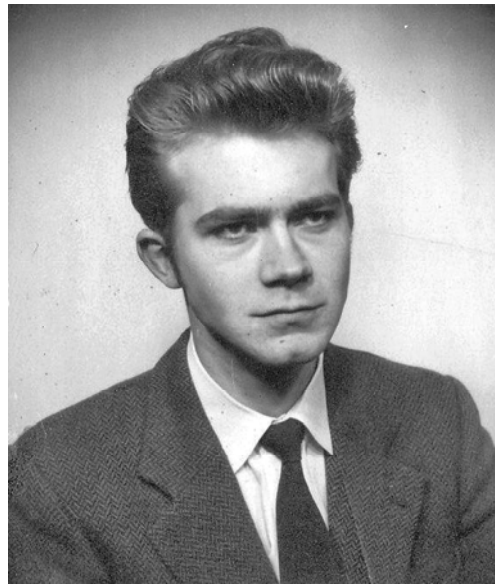
vinder altid, hvilket Skaarup hurtigt bemærker. En dag fortæller han os, at han studerer latin og græsk på universitetet, og jeg udbryder spontant, at jeg da også studerer latin. Han holder mig tilbage i frikvarteret og spørger mig ud om, hvad jeg læser. Jeg viser ham min lånte latinbog, og han siger, at jeg skal skifte den ud med Mikselsens prøvede tekst. Næste dag bringer han den til mig og tilbyder desuden at komme på skolen en halv time tidligere et par gange om ugen for at undervise mig i latin. I en periode mødes jeg med ham klokken halv otte om morgenen, og han overhører mig i bøjning af latinske verber og substantiver. Han forærer mig også et par bøger om romerske kejsere og digtere, som jeg stadig har. Men en dag er det pludselig forbi. Vores klasselærer kommer tilbage, og vikaren holder op. I nogen tid besøger jeg ham hjemme, hvor han bor, men stemningen er ligesom ikke den samme, og han har også travlt med sin kone og deres baby. Han er trods alt kun 21 år gammel. Jeg har ikke haft kontakt med ham siden.

Det var nu ikke latin, som var det vigtigste i mødet med Henning Skaarup. Det var blot anledningen til, at han lærte mig at kende; en elev lærer jo ikke læreren at kende. Hans største indflydelse på mit liv lå et helt andet sted. Hverken min mor eller min stedfar, eller min rigtige far for den sags skyld, havde gået i skole ud over det syvende år og var i min alder kommet ud at tjene. Min stedfar mente, at det ville være godt for mig at komme i lære som tømrer, fordi jeg var rigtig god til sløjd. Ellers kunne jeg måske søge ind til postvæsenet, hvor de ansatte jo var tjenestemænd og derfor havde udpræget jobsikkerhed. Min mor ville gerne have været skolelærerinde, men hendes mor døde tidligt i barsels seng, og min morfar giftede sig et par år senere med husholdersken og fik et nyt kuld børn. Så hun måtte rejse hjemmefra som fjortenårig. Jeg kan ikke bebrejde min mor og min stedfar, at de ikke kendte til de videregående skolemuligheder.

Men det gjorde Henning Skaarup. Og på et forældremøde sagde han til min mor og stedfar med den myndighed, han altid udstrålede, at 'Benny skal have lov til at læse'. Og derved blev det. Min stedfar, som på det tidspunkt var slagteriarbejder, og min mor som tidligt om morgenen gjorde rent på en skole, lod mig bo hjemme resten af mellemskolen, gymnasiet og det første år på universitetet. Først nu fatter jeg, hvilken gave det var. Vi boede jo

fem i en lille treværelses lejlighed, og pengene var små. Allerede som fjortenårig fik jeg dog arbejde som bogopsætter på mit elskede kommunebibliotek i Lyrskovgade til en krone og treogtyve i timen. Nu sørgede jeg derefter selv for at købe mit tøj og forsyne mig med lommepenge. Senere avancerede jeg til Hovedbiblioteket og var med til at bære alle bøgerne ned fra Sankt Nikolaj kirketårn, da biblioteket flyttede til Kultorvet. Men kost og logi fik jeg hjemme, til jeg flyttede på Egmont kollegiet i slutningen af 1959.

Hvad ville der være sket uden Henning Skaarup's indgriben? Var jeg blevet til en holden tømrermester eller en grå postembedsmand? Der kan altid tænkes alternativer til et givet hændelsesforløb, selvom det er umuligt efterfølgende at bevise, at de kunne have fundet sted. I mit tilfælde kan jeg dog fornemme, hvad der meget let kunne være sket. Min bedste barndomskammerat, Johnny, var i en lignende situation med fraskilt mor, ny stedfar og et par halvbrødre. De boede i en treværelses i Hedebygade tæt på min farmor. Men i modsæt-

Billede af mig som 17/18-årig i 1957.

ning til min milde stedfar var hans en sur stodder, og Johnny blev hevet ud af skolen efter anden mellem i sommeren 1953. Han kom i lære som mekaniker hos sin rigtige far, hvilket ikke var uden problemer. Senere skiftede han læreplads og blev uddannet rør lægger, men jeg er overbevist om, at han kunne være blevet en formidabel ingeniør. Hans adgang til sin fars værksted gjorde dog, at vi fik frie hænder til at eksperimentere med, hvad vi havde lyst til. Specielt elskede vi at lave bomber af de kemikalier, man den gang kunne købe frit hos enhver materialist. Jeg fremstillede med min teoretiske indsigt den korrekte blanding af sukker og natriumklorat, et populært ukrudtsmiddel, og Johnny konstruerede rørbomberne og raketterne. Bomberne blev efterhånden større og større, men vi overholdt

vores egne sikkerhedsforskrifter og kom aldrig til skade. Derimod var vi meget bange for de atombomber, der dengang hang truende over Europa, og som kunne være blevet antændt ved et øjeblik international uopmærksomhed. I 1964 tog Johnny konsekvensen af sin frygt for de andres bomber og emigrerede til New Zealand for aldrig at vende tilbage. Vi taler stadig sammen over telefonen et par gange om året.

Efterskrift

Efter gymnasiet studerede jeg fysik på Niels Bohr Institutet ved Københavns Universitet og blev magister i 1965. Fortsatte som stipendiat ved Nordisk Institut for Teoretisk Atomfysik (Nordita), som lige var blevet oprettet i samme bygningskompleks. I 1967 udvandrede jeg til USA og blev ansat som postdoc i teorigruppen ved Brookhaven National Laboratory på Long Island. Vendte dog tilbage til Europa i 1969 og blev ansat som research associate i teorigruppen ved CERN i Geneve. I 1972 fik jeg ansættelse som professor ved Institut des Hautes Etudes Scientifique syd for Paris og tilbragte næsten to år der. I efteråret 1974 vendte jeg tilbage til Niels Bohr Institutet som lektor i teoretisk fysik og har, afbrudt af nogle års yderligere udlandsophold, været ansat der til min pensionering i 2009; de sidste fem år som professor. I dag har jeg som emeritus tilknytning til Niels Bohr International Academy, der befinder sig i den bygning, Nordita tidligere holdt til i. Mit kontor er øverst oppe, bare et par meter fra, hvor jeg sad i 1965-67. Cirklen er sluttet.